

CSEH SÁNDOR

AKÁCFÁK ALATT (14.)

Azon a napon, amelyet már a leveles, virágos, május éjszakája követett, nagyon emlékezetes dolgok történtek a községben. Az iskolások örömeire a Bikaóiban egy olyan dokumentumfilmet vetítettek, amely már színes volt, ingyenes és kötelező. Címe: Az orosz csoda. A Bikaóiban közönségének nagyobb része kellőképpen csodálta is a produkciót, csak néhány csintalan természetű ifjú pionír bujkált a lócák alatt, mert az előadás nem tudta lekötni figyelmüket. De alapjában véve, aki odafigyelt a vászonra, az néhány szót még meg is értett belőle. Laci nagyon igyekezett az odafigyeléssel, és minden percben várta a cím által megígért „csodát”. Igazi mozgóképen láthatta végre Hruscsov elvtársat, akinek a beszédét a kongresszus viharos tapssal jutalmazta, és láthatta, hogyan jutalmazza ő is érdemmel és csókokkal a minisztereit és a legkedvesebb kolhozelnökeit. A színes film legszebb képei azonban – s ezek láttán fel is hördültek a nézők – egy tündéri tavon úszkáló hófehér kacskák, és a karámban moslékért tülekedő kolhozmalacok voltak. Amikor véget ért a film, sok gyerek még ülve maradt, s ezt kiabálta: „Várjatok még, a csuda még csak most jön, la!” A többségük persze megértette, csodák ha léteznek is, nem a Bikaóiban fogják őket meglátni.

Az április szép narancsvörös alkonyattal búcsúzott. A napi tizenkét órás munka után az emberek megmosakodtak, ki-ki elköltötte a maga kis vacsoráját, majd kiültek a házak elé, hogy az akácok alatt a jó esti levegőben nagyokat hallgassanak, vagy hosszan, csendesesen beszélgessenek egyszerű életükről. A felvégi fiúk, miután végeztek a szokásos napi futballal, szintén a lócákon, vagy a kerítések tövében kötöttek ki egy kis elalvás előtti beszélgetésre. Lábaikon tinktúrafoltok és kötések díszlegetek, amelyek a régi és az újonnan szerzett sérüléseikről tanúskodtak, s gazdáik azokra még büszkék is voltak. Jó volt érezni a májusra váró esti szürkület meghitt hangulatát, a békésen tereferelő falusi közösség felől áradó nyugalmat. S ekkor az egyik kapualjban halkán, félnéken megszólalt egy harmonika. Mindenki érdeklődve fordította a fejét a hang irányába. Elemér volt az, a katonaságból nemrég hazatért legény, aki a hároméves szolgálat alatt tanult orosz

csasztkákat próbálgatta játszani. Amikor észrevette, hogy a népet nem zavarja, sőt szívesen hallgatják, szélesre tárta a hangszerét, s az ujjaival nagyobb hangerőre ösztökélte a baján gombjait.

– Magyarat játsszál, Elemér! Magyar! – kiabáltak többen is, ő pedig boldogan rázendített az Akácos útra és a többire. A felvégi fiúk közül egyedül Pityunak volt harmonikája és némi tehetsége a zenéléshez. Társult is nemsókára, s ekkor már két baján szolgáltatta a térzenét. Igaz, a Pityué kissé rozoga volt, a magas „C” nem adott hangot, csak sziszegett, akár a liba. Ilyenkor ő éles füttyével helyettesítette a hiányzó hangot. Egy másik hiányzó gomb helyébe pedig aszpirintablettát épített be, de ennek előnye is volt, mert fejfájás esetén bekaphatta a zenész. A melódiák egymást követték, és többeket is kicsalogatták az akácfák alá. A jó hangú lányok, fiatalasszonyok sem tudtak ellenállni a fülbemászó dallamoknak, és rázendítettek. Úgy sem énekeltek ilyen jót a fonóba járások ideje óta. A fiúk a kerítés deszkáin dobolták a ritmust, s hamarosan ki meztláb, ki pedig papucsban, vígan járta a csárdást, a keringőt és a foxot. A kocsma felől legények érkeztek, erőtlő duzzadó, makkegészséges fiatal emberek. Sör hóján elég volt nekik egy-két pohár hideg rizling is, hogy levezessék a hajnaltól összegyűlt feszültséget, s kellemeesen lazítva vidáman társalogjanak, viccelődjenek. Most megálltak az út szélén és meglepetten szemlélték az éneklő és táncoló szokatlan gyülekezetet.

– Mi van ezekkel, la? – tán meg vagynak híjva? Ez látszott az arcukon. A „meghijás” a faluban a lakodalomba való meghívást jelentette, aminek mindig örültek a meghívottak. A legények összenéztek, közelebb léptek, aztán ez az egész szabadtéri bál máris a gátlások nélkül, önfeledten mulató fiatalság egyik nevezetes eseményévé változott. A szünetek csendjében, a fülemülék csattogásait, a Kis Tisza felől a békák kórusa kísérte, s az orgonák, jázminok és a frissen kaszált füvek bódító illata vetekedett a legjobb illatszerekkel. Május éjszakája volt. Mindenki boldog volt és kacagott. Kacagott a Hold is a vidáman kacsingató csillagok között.

Az iskolában végre lezajlottak a vizsgák, a felvégi fiúk felsóhajtottak. Különleges terveket nem szövögettek a nyárral, hiszen Badaló maga volt a nyár és a nyaralás. Közös terveik azonban, amelyekről már kora tavasszal beszélgettek, akadtak bőven, s már alig várták az időt, hogy elérkezzék a cselekvések ideje. Ott volt például az úzás kötelező elsajátítása, majd az úszóversenyek lebonyolítása, megszervezni egy próbaháborút, vagy hadgyakorlatot a szovjet háborús filmek mintájára, nyélbe ütni az idei Alvég –

Felvég futballmérkőzését, titkos, fürdéssel és fagyaltózással egybekötve biciklis kirándulás Beregszászba, és még sok egyébek.

Elérkezett az a nap is, amelynek a reggelén Hermus, az úszómester, vizsgára kísérte a félig-meddig megszeppent, majd húszfős társaságot. Szülői engedélyt senki nem kapott, mert hiába is kért volna. Laci bízott is magában, meg nem is. Már előre aggódott, hogy mi lesz, ha esetleg a lábai hiába fogják keresni a meder sáros, ám biztonságos fenekét, mint ahogy a Kistiszán szokta. A Cigánygödör más. Ott öt-hat méteres mélység fog tátongani alattuk, és ha valakit elhagyott a hite és az ereje, azt könnyörtelenül elnyeli a tó, de majd még Hermus is besegít ebbe. Két dolgot azonban megjegyzett az apja szavaiból, és ezek némileg bátorították. Az első: az ember nem úgy úszik, mint a kutya, maga alá hajtva a vizet, hanem zárt ujjakkal oldalra tolja. Ezt ki is próbálta már, de még nem volt tökéletes. A másik tanítás így hangzott: gyáva népek nincs hazája! Eltökélte magában, hogy ő bizony nem lesz gyáva, és ezt be is fogja bizonyítani. Csak azért is átússza azt a vizet, kerüljön akármibe, akár az életébe is.

A parton az első diófánál, a tó legkeskenyebb részénél, felsorakoztak hát a fekete gatyás, kopasz fiúk, hogy bebizonyítsák: megilleti őket a „felvégi pulya” cím. Hermus kiadta az utolsó parancsait és tanácsait.

– Egymás mellett, egy vonalban ússzatok mind, de úgy, hogy egymást ne zavarjátok! Csak előre, a másik partra nézzen mindenki, és nem kell versenyezni. Én úszok utánatok, de senki ne nézzen hátra, és senki ne forduljon vissza. Amit mondtam, megmondtam. Ha valaméköttök megijed, akkor ússzon gyorsabban, oszt akkor hamarabb partot ér, másképpen lenyomom. Améköttök életrevaló, az átússza!

A kemény szavaktól a hideg is kirázott egyeseket, de az állóvíz kellemes, langyos volt, s attól felmelegedtek, felbátorodtak. Laci a sor középső részénél várta a jelet az indulásra, Pali és Dugó között. Hermus várt, amíg mindenki megmártózott és a teste átvette a víz hőmérsékletét. Ezt nagyon helyesen tette. Ezután meglepően kedves hangon azt mondta: – Most meg nyugodtan induljatok! Laci előírás szerint ráhasalt a vízre és könnyedén haladt előre, de kíváncsi volt Dugóra, és oldalra pillantott. Ezt rosszul tette, mert rögtön lenyelte az első korty vizet, pedig nem is volt szomjas. Dugó már két nyelésen is túl volt, de aztán okosan bezárta a száját, és az orrán át nagyokat fújtatott a saját maga keltette hullámokra, mint egy víziló. Pali hosszú, sovány teste deszkaként úszott a vízen, és egykettőre elhagyta a társait. Lábaival azonban olyanokat csobbantott a felszínen, hogy a mögötte igyekvők arcát elborították a hullámok, és egy ideig

nem merték kinyitni a szemüket. Laci szeretett volna Dugóval törődni, de ő maga is bajban volt. A táv felénél úgy érezte, hirtelen fáradni kezd, rohamosan hagyja el az ereje, és mintha egy métert sem haladna előre. Jobbnak látta hát, ha nem figyel senkire, mert csak a Hermus fenyegetése járt az eszében. Minél jobban félt, annál gyengébbnek érezte magát. Kétségbeesetten kínlódott, és közben gondolkodott. Alatta van az a szörnyű mélység, és csak saját magára számíthat. Ha belefűl, nincs vakáció, nincs több meccs, nincs semmi. Hogy fog sírni az anyja, ha megtudja! Nem! Ezt mégsem hagyhatom, inkább azért is átúszom, nem akarom, hogy sírjon. Ahogy erre gondolt, csodálkozott saját magán, hogy mennyire elszánt, mennyire kitartó. Ilyen egy vagány, a badalói Felvégen nevelkedő gyerek! Mintha már közeledne a part. Mélyebbeket és gyorsabban lélegzett. Ez mintha erőt adna. Mit mondott az apja? Nincs hazája! Oldalra tolja...! ...nincs hazája! Valaki megszólalt előtte. Pali volt az, és térdig érő vízben állt.

– Állj már fel. Leteheted a lábadat – mindjárt ütközöl a parttal.

Most már semmi kétség, tudok úszni! Másképp hogy sikerült volna! Körülnézett, és azt látta, majdnem mindenki partot ért már, vagy most mászik kifelé köhögve a szárazra, egyedül Dugónak maradt még pár métere. Hermus mellette úszott, jobb kezét a hasa alá téve.

– Látod? – Mondta neki, miután kievickéltek a mély vízből. – Ha nem vóna olyan nagy a fejed, te is jobban bírnál, de téged a' húz lefele la! Na most, pulya, pihenjete, oszt akkor úszhatunk visszafelé. Azzal Hermus lustán elnyúlott a fűvön.

– Visszafele? – arról nem volt szó! – kiabálták mindannyian.

– Nem úgy van a'! – mondta Hermus komolyan. – Aki adjon Istent mond, mondjon fogadj Istent is! A paraszt má ilyen. Ezt is tanuljátok meg!

Mese nem volt. Senki nem akarta szégyenszemre gyalogolva megkerülni a tavat, inkább nekivágtak. Hihetetlen volt, mennyire bátrabban és gyorsabban úszott már mindenki. Elmúlt a félelem, megjött az erő. Dugóra sem lehetett már ráismerni, szinte egyet sem nyelt. Laci még azon a délelőttön négyszer úszta át a félelmetes Cigánygödört, és másnapra már azt tervezte, meghódítja a tavat a szélesebb részénél is, a második diófánál. Egy heti gyakorlás után, miután elsajátította a háton lebegést, a gyors- és hátúszást, minden nap birtokba vette a Cigánygödör közepét. Már a libákkal versenyzett, és ez azt jelentette, hogy „leigázta” a tavat, sőt barátok is lettek már. Mindez nagy önbizalmat adott neki. Na – gondolta – földön járni tudok, vízben úszni tudok, sőt még alatta is, már csak a levegőt kellene meghódítani. Az egy kicsit kemény dió lesz, de úgy tartják, csak a kezdet nehéz.

A felvégi pulyák kamasz fiúkká cseperedtek erre a nyárra, olyannyira, hogy a szüleik már rájuk bízta a tehenek legeltetését, így nem kellett fizetni a csordásnak sem. A cowboy szót még senki nem ismerte, de mégis minden tehénpásztornak volt fegyvere – egy parittyá. Ha valaki csúzlinak hívta volna, ki is csúfolták volna a „kényes” beszédért. A parittyások között voltak „mesterlövészek” is. Egy ízben, amikor Laci a cinteremben járt, arra lett figyelmes, hogy egy alvégi fiú, Béci, a verebeket parittyázza. Nem is hagyta szó nélkül a dolgot.

– Hát te minek lövöldözöl a verebekre? – kérdezte. És pont itt, a cinteremben? Bántottak azok téged?

Béci elhúzta a száját.

– Itt van belőlük a legtöbb. Csak nem tán szent verebek ezek?

– Ha annyira lövöldözhetnél, gyere inkább, lőjünk célba a Nagy Nyárfánál, jön Dugó is.

Így történt, hogy a három lövész, gömbölyű kavicsokkal és konzervdobozokkal felszerelve elfoglalták a tüzelőállásokat a Kis Tisza közelében. Dugó is, Laci is jól bánt a parittyával, de hogy ez a Béci mit tudott, az bámulatos volt. A kétágú nyelet ferdén tartotta, és a lövései egytől egyig célba találtak. A veréb-nagyságú rögöt is képes volt úgy eltalálni, hogy az apró darabokra hullott szét.

– Hát te egy mesterlövész vagy! – mondta neki Dugó irigykedve. – Hogy csinálod? Taníts meg minket is!

– Így kell, la – mutatta Béci –, ahogy a németek csinálják a moziban. Azzal, szinte célzás nélkül, mellmagasságból tüzelt.

– Ha te ilyen pontosan lősz – jegyezte meg Laci –, akkor azt valami okos célra kellene felhasználni. Eszembe jutott valami.

– Ez má’ megint kezdű – bosszankodott Dugó. – Ha kísérletezni akarsz megént, én má’ itt sem vagyok, úgy tudd meg!

– Ne sírj már mindig te, pelenkás! Én csak arra gondoltam, milyen sok a patkány az „Erdőn”. Azokat kellene irtani, nem a madarakat. – Mit szólnak hozzá?

– Menjünk! – mondta röviden Béci, és elindultak.

A kiürült beton silógödör alján szép számmal mászkáltak a csúnya hosszú farkú rágcsálók. Az Erdőn, vagyis a kolhozfarmon, akadálytalanul szaporodhattak, mérget nem lehetett használni ellenük, mert a lábaikon behordták volna az állatok közé is. Most azonban a három parittyás beleszólt a gondtalan életükbe. Sűrűn kopogtak a kavicsok körülöttük, de eszük ágában sem volt zavartatni magukat, pedig Béci sokat eltalált közülük.

– Nézzétek má’! – hitetlenkedett a mesterlövész. Hiába taszétom ódalba üköt, meg se kottyán nekijek. Vastag bőrük van.

Tudomásul kellett venni, a parittyá hatástalan velük szemben, így hát tovább nem is pazarolták a gondosan kiválogatott lőszert.

– Na jó! – mondta Laci – Ez így nem megy. Ezeknek legalább egy légpuska kellene, az elintézné őket.

A csodálatos puskát, amelyik levegővel lő, egyszer már látott a Pali apjánál, de hát egy ilyen fegyvernek a birtoklása az ő számára bevonult az elérhetetlennek tűnő tündérszép álmok közé.

– Akkor meg, ha már itt vagyunk az Erdőn, menjünk, nézzük meg Mihályt, a nagy bikát – javasolta.

Az istállóban azonban hiába keresték Mihályt a számára kijelölt tágas, elkerített lakosztályán. Bizonyára más, fontosabb dolga akadt. Helyette volt más érdekesség. Ellés utáni teheneiket fejtek a fejőnők. Piroska nénye, Dittó Emberné észrevette őket.

– Gyertek közelebb, pulyáim! Isztok egy kis fecstejet?

– Milyen tejet? – csodálkozott Laci. Fecsketejet?

– Dehogy fecske. Te még ilyet nem ittál? Kóstold meg! Ez olyan tej, amivel a tehén a bornyát szoptatja ellés után.

Fejt is ki nekik egy-egy bádoggal, s azon melegében megitták. Az ízét Laci nagyon jónak találta. Szépen megköszönték, aztán továbbmentek. Egy karámban literes cumisüvegekből szoptatták az újonnan ellett borjakat. Ők is kipróbálták a cumiztatást. Nagyon mulatságos volt, ahogy ezek a kis állatok nagyokat cuppogva fenéig kiszopták az adagjukat, és utána nyalogatták a szájukat. A simogatás mindannyiuknak kijárt.

A legcsodálatosabb helyre akkor értek, amikor a lovak istállója végében hat kicsiköt pillantottak meg elkülönítve. A fiúknak felragyogott a szemük örömkben. Senki nem volt a közelben, s olyan vágyat éreztek, hogy ezeket nem csak nézni, de tapintani is kell. Egy perc múlva már bent is voltak a karámban mind a hárman. A kis lovacskák odaszaladtak hozzájuk, megszagolták a kezüket, nagyot szökellve futottak egy kört, aztán ismét visszatértek. Az egyikük különösen szép volt. A barna csikó homlokán egy fehér folt világított, a patái fölött pedig szintén világos foltok ékeskedtek, mintha csak zokniban járna. Csillogó, selymes szőre világosabb a többiekénél. Laci rögtön el is keresztelt Rárónak. Ő volt a legszelídebb, és nagyon szerette a simogatást.

– Ráró, Ráró! – szólt hozzá Laci – De jó volna, ha az enyém lennél! Milyen kár, hogy nem vagy hátsasló!

– Dugó értetlenül nézett Ráróra. Hogyhogy nem hátas? Van ennek háta!
– Csakhogy nem olyan hátas, te buta. Ez igavonó, a hátaslovon meg csak lovagolnak és versenyeznek.

Lovackázás közben senki nem vette észre, hogy az ajtó, amelyen át bejöttek a karámba, magától kinyílt. Mire észbe kaptak, mind az öt csikó, máris ott cikázott kint a tágas területen, és élvezték a szabadságot. Ráró sem volt rest, és utánuk nyargalt. A három „lovász” ijedten nézett egymásra. Most mi lesz? Béci azt ajánlotta, egyenként kell őket elcsípni, mert egyszerre mindegyiket lehetetlen. Úgy is volt. Először Rárót üldözték mind a hárman. El is kapták a sörényét és a nyakát, igen ám, de az ilyen hirtelen támadt mozgás nagyon feltűnő volt az Erdőn. Két állatgondozó máris felfigyelt rájuk, és hangosan kiabálni kezdtek, ahogyan a torkukon kifért.

– Hé! Hé! Az anyátok mindenségét! Lútolvajok! Emberek, fogják meg őket! Tolvajok! Ohon szaladnak la!

A patkányirtó lövészeknek végül nem is maradt más választásuk, mint a futás, hiszen a magyarázkodásnak nem látták értelmét. Szerencsére a gondozók gumicsizmában voltak, így nem érhatték utol a mezítlábasokat. Rájuk uszítottak két kutyát is, de azok inkább a csikókat hajkurászták. Nagy volt a felfordulás az Erdőn. Az embereknek és kutyáknak jó sok ideig kellett terelgetni az ijedős csikókat, amíg visszakerültek a helyükre. A fiúk meg sem álltak a felvégi kertek aljáig. Ott aztán megpihentek és elhatározták, tovább futnak egészen a Béciék kertjéig az Alvégre, majd a kerten és udvaron keresztül kimennek az utcára, és mintha mi sem történt volna, csendben maradnak. Egy dologgal, persze, nem számoltak. Piroska néneje, a fejőnő, Dugót és Lacit túlságosan is jól ismerte. Szerencséjükre, bár jól tudta, ki lehetett az a három pulya, akiket megkergettek az állatgondozók, nem árulta el őket, már a tanító úr iránt érzett tiszteletből sem.

Karcsi, a postás és kisbíró, Béci tőszomszédságában lakott az Alvégen. Éppen kidobolnivalóval volt akkor megbízva, de mielőtt a vállára vette volna a dobot, az udvaron, a dobverőkkel próbát tartott a kapott jószágon. Tram-tam-tam-ta-tam – visszhangoztak az ütések. A Béci nagyanyja, aki éppen dughagymát ültetett a kertben, összerezsent a hangok hallatán. Ezek a dübörgő ritmusok fájó emlékeket idéztek fel a lelkében. Ezek a félelmet keltő hangok előzték meg mindig a rendeletek, a szigorú törvények kihirdetését a faluban. Doboltak akkor is, azon a napon is, amikor a férjét utoljára látta, akit aztán elnyelt a világháború. Dobpergés hívta gyülekezőre az idősebb fiát is, aki odaveszett a Donkanyarnál, és ezek a könnyörtelen han-

gok szólították el tőle a kisebbiket is, hogy egy sztálini lágerben fejezze be az életét, tizennyolc évesen. Ma, szerencsére, más természetű felhívások voltak írva Karcsi papirosán. A három fiú elébe szaladt az éppen indulni készülő Karcsinak.

– Karcsi, várjál már! – állította meg Béci. Miket fogsz kidobolni?

– Hát olyan mindenfélét. Gyertek, hallgassátok meg! De minek kérded?

– Csak azért – kezdte el csürni-csavarni a dolgot Béci –, nincsen benne olyan, hogy hát izé... csikók, meg tolvajok?

– Olyan nincs – felelte mosolyogva Karcsi. Még csak kecske sincs benne, a szovjet remény. Minek kérdezel ilyen bolondságot?

– Akkor jó. Én csak úgy, izé... Ne törődj vele – szólott megkönnyebbülve Béci.

– Ugyi dobolhatok egy kicsit? Megengeded? – kérdezte esedezve.

– Jól van, dobolhattok mind, ha szaladtok utánam – mondta a kisbíró, és felpattant a biciklire.

Karcsi nem sokáig pedálozott. Megállott az első hirdetési helyen a Bikaóll előtt. A fiúk tartották a kerékpárját, amíg ő maga elé vonta a dobot, és egy pár ütés után, tiszta, csengő hangon és szép badalói tájszólással rákezde:

– Közhírré tétetik!

Laci csak most értette meg, hogy annak az első szónak is van értelme, amelyet ő eddig „kösziré”-nek értett. Az alvégi kutyák kaptak az alkalmon, és vonításba kezdtek. Dugó is engedett a csábításnak, és a rábízott ütőkkel rácsapott a dobra, mire kapott egy nyaklevest.

„Először: A mai naptól számítva – olvasta Karcsi egy kockás füzetlapról – Hetente minden lakos háza előtt ellenőrizve lesz a soralják és a vízlevezető árkok tisztaságának az állapota. Ezért a községi tanács arra kér mindenkit, tartsák be az előírt szabályokat. Másodszor! A rendkívüli mértékben elszaporodó hernyók miatt egy gépesített permetező brigád fogja jární a falut a gyümölcsfák permetezése végett. Mindenki köteles lepermeteztetni a gyümölcsösét a kártevők ellen, amely művelet ingyenes. Egy újonnan megjelenő rovar, a koroládó bogár elleni védekezés céljából D. D. T. por vásárolható a kolhozirodán keresztül, amely megvédi a krumpliföldeket ettől az Amerikából származó kártevőtől. Harmadszor! Ezen a héten, szombaton húsz órai kezdettel az iskola udvarán a községi tanács szabadtéri bált rendez, amelyre meghívunk mindenkit. A zenét a rézfúvós zenekar szolgáltatja.”

Közben Karcsi, a kisbíró, ismét kerékpárra pattanva elindult a három kocogó segéddobossal a nyomában. A következő dobolás színhelye a község-háza és a bolt környéke volt. Ezen a helyen csupán egy kiskutya vakkantotta

el magát a dobpergésre. A nagykutyák mind ott tanyáztak a községháza emeleti irodájában. A közepesek, akiknek az elnöke a Dittó ember volt, a boltban koccintgattak a moszkvai vodkával, s hozzá harapnivalónak olajos halkonzervet fogyasztottak fekete kenyérrel. Laciék kedvükre kidobolták magukat itt is. A bolt ajtójában megjelent az egyik közepesen bennfentes, a körzeti milicista és nyűgösen érdeklődött: – Mi ez a hangzavar? Karcsi udvariasan felvilágosította, hogy ezek itt hárman kisbíró jelöltek, és a szakmát tanulják. – Nu, hárásó! – mondta Vászja, a milicista és tántorogva visszatért a szesztvérekhez. A Felvég szívében, Mózsiék előtt volt a harmadik állomása Karcsinak, s akkorra a tanoncok már kívülről tudták a hirdetendő szöveget, s büszke nagyképűséggel figyelték a hallgatóság arcát, miképpen lepődnek meg azon, amit ők már tudnak. Domcsi kutya is körbe-körbe szaladgált, nagyon jól mulatott, s az árok békanyálás pocsolyáiból, ezer meg ezer hófehér lepkét zavartak fel, és ez a kavargó, libegő felhő olyanak tűnt, mintha a szabadtéri bálnak, ennek a ritka eseménynek az örvendetes hírére konfettit hullajtott volna valaki az égből. Ettől a naptól kezdve, délutánonként az akácfák alatt a nagyobb fiúk és lányok tánc lépéseket gyakoroltak. A charlestont kimondottan így, kézzel a kerítésnek támaszkodva lehetett jól megtanulni, mert így lehetett igazán követni a lábak mozgását. Mózsi és Pityu tudtára adta minden felvégi fiúnak, hogy ott a helyük a bálon. Aki még nem tud, sürgősen tanuljon meg táncolni, nehogy bekövetkezzen az a szégyen, hogy az alvégiek legyenek többségben a Felvégen rendezett bálon. Laci a nővéreivel gyakorolt, de később már egy seprű is megfelelt partnernek. A falusi lányok előszedték legszebb ruháikat, az anyjuk és a nagyanyjuk is segédkeztek a készülődésben. Ez a csekélységnek számító kis esemény is képes volt felvillanyozni a szórakozásra vágyó népet, és Hollós, a fúvóbanda vezetője már előre örvendett, mert vidám arcokat látott maga körül.

Egy alkalommal Laci Mózsit keresve a konyhájukba lépett. Mózsi éppen füstölt szalonnát reggelizett kisütve, tojással. Az anyja, Klári néne kérdezte őt is: „Eszel egy kis szalonnát? Eszel hát!” – állapította meg, meg sem várva Laci válaszát.

– Eridj csak, fiam – szóló Mózsinak –, hozzá Lacinak is egy darabot.

A fiú fogott egy hosszú kést, s azzal a spájzba lépett. Az ajtót nyitva hagyta, így Laci érdeklődve bekukkantott. A rúdon lógó sonkák és oldalzalonnák közötti résen át a falon egy festményre esett a figyelme. Néhány másodperc volt csupán, amíg Mózsi lekanyarított egy darab szalonnát, de

neki elég volt, hogy ezt a nem mindennapi látványt észrevegye. Ez a kép nem volt akármilyen. Az előtérben egy ősz hajjú, fél térdre ereszkedett katonatisztet látott, akinek egyik keze a szívére volt téve. Szemben vele kivégző osztag tüzelt rá. Laci szeretett volna még többet is látni belőle, de az oldal-szalonnák fala már össze is zárult és Mózsi kilépett a spájzból.

– Te! – kérdezte Mózsit –, milyen kép van ott a falon?

Mózsit értetlenkedve nézett rá.

– Miféle kép? – nincs ott semmi!

– Hogyhogyan nincs? Én láttam!

– Elég baj az, hogy láttad – mondta Mózsi –, de már mindegy, felejtst el, mert azt senkinek sem vóna szabad látni!

Lacit furdalta a kíváncsiság.

– De hát minek nem szabad?

– Csak! – mondta Mózsi röviden, mert ő maga sem tudta az okát.

Laci csak a felét ette meg a neki készített ennivalónak, és alig várta, hogy hazamehessen. A tudata alatt érezte, hogy bár fogalma sincs, mit ábrázol az a kép, de valamilyen jelentősége, valami fontos mondanivalója van a festménynek, amely színekben gazdag volt, és amelyet nemcsak szépeknek, de meghatónak is talált. A hasonló rejtélyek, tisztázandó kérdések ügyében mindig az apjához fordult, mert tudta, ha ő nem tud magyarázatot adni, akkor már csak a mindentudó lexikonra lehet számítani. A fiú sietve lépett be a szobába. Az apja éppen újságot olvasott.

– Apa! – nyelt egyet Laci – Az előbb Mózsiéknál voltam, és a spájzban véletlenül láttam...

– Egy képet. Igaz? – mosolygott rá az apja.

– Igen, de honnan tudod?

– Én is láttam azt a festményt, fiam. Nekem megmutatta Elek bácsi, a Mózsi apja.

– És mi van azon a képen? Miért festett valaki olyat?

– Azt azért festette a festő, mert az az esemény sajnos megtörtént, de ennek hosszú története van. Ül le, és elmagyarázom – szólott fiának a tanító úr.

Közben az anyja is leült a párnázott szobai székek egyikére, és Laci tágra nyílt szemekkel hallgatta az 1848-as szabadságharc rövid történetét. Ő azonban a részletekre is kíváncsi volt. Az apja és az anyja felváltva próbálták vele megértetni a lényegét. Akkor hallott először Kossuth Lajosról, Bem apóról, a bevonuló orosz cári csapatokról, az aradi vértanúkról és Petőfiről, akiről nem gondolta volna, hogy az Anyám tyúkja című vers

szerzője ilyen nagy hazafi volt. Egy dolog sehogy sem fért a fejébe. Miért kellett azt a szép képet a spájzba rejteni az oldalszalonnák mögé? Ha pedig az a forradalom csakugyan megtörtént száz évvel az ő születése előtt, akkor miért kell titokban tartani? Ami megtörtént, az történelem, azt az időszakot nem lehet letagadni. Ha pedig nem történt meg, akkor mi történt hát azokban az években? Milyen eseményekkel helyettesíthetik a valódit?

A tanító úr elkomorodott a fiú érvelésén.

– Jól mondd, fiam – mondta felsóhajtva. A politika nagyon bonyolult fogalom. Akárcsak a második világháború után, úgy jelenleg az 1956-os forradalom után sem kívánatos sokat beszélni erről az eseményről. Mózsiék azért rejtették a képet a spájzba, mert az a magyarság történetének egyik fontos mozzanatára hívja fel a figyelmet. Az egyszerű nép ösztönösen így próbálja őrizni nemzeti öntudatát a mindenféle jövő-menő hatalmakkal szemben. Sajnos, most is vannak olyan emberek, akiknek nem szabad látniuk ezt a képet, mert az a magyarok szabadság utáni vágyával hozható összefüggésbe. Arról sem szabad beszélni, hogy a magyar férfiakat erőszakkal olyan légerekbe hurcolták el a háború után, ahonnan a fele sem jött vissza. Arra csak mi emlékszünk, az életben maradottak, hogy reggelente kétszer fordult az a szekér, amely a halottakat vitte ki a barakkokból az erdőszelei gödörbe. Már estefelé újabb gödröket ásattak velünk, a másnap reggeli elhunytak befogadására. Most ilyen világban élünk, fiam. Tudom, én már nem érem el azt, amikor ezeket a tabutémákat nem rejtik a véka alá, de azt merem hinni, hogy te eléred. Most pedig, ha nincs több kérdésed, ígérd meg, hogy senkinek nem szólsz ezekről a beszélgetésekről, amelyek a családban elhangzanak. Tudom, ismered, mit jelent az a szó is, hogy Trianon. Ezt a szót, amelyet bár soha ne hallottunk volna, sohase ejtsd ki a szádon mások előtt, még suttogva sem, mert az ilyesmiért nagyon nagy bajba sodorsz minket. Még valami! Mint ahogy máskor is említettem, neked a templomba tilos bemenni. Mózsi, Dugó és a többiek bemehetnek, az ő szüleiket nem rúgják ki a munkából.

– Harangozni sem szabad? – kérdezte Laci.

– Azt sem! Azt végképp nem!

– A cinterembe bemehetek?

– A cinterembe bemehetsz, ha már annyira oda vagy érte, csak ne csinálj kárt, és a papnak egyszerűen jó napot kívánok-at köszönj. Most pedig eredj játszani! Ja, igen! A képről sem muszáj beszélned, egyszer majd az is egy méltó helyre kerül.

Laci most úgy érezte, ki kell mennie az udvarra, mert gondolkodni kell. Leült hát a verenda lépcsőjére, az oleanderek mellé, és mereven bámult maga elé. Mindenféle, az eddigi életében tapasztalt igazságtalanságok, visszasságok kavaroztak a fejében. Vajon, mikor jön el az az idő, amikor mindent megért, minden világos lesz előtte, és ezek a homályos és komoly dolgok érthetővé válnak a számára?

A szomszédból énekszót hallott. Pali az istálló ganézása közben arról dalolt, hogy Párizsban szép a nyár, de Lacit most ez sem érdekelte. Titkos rejtekéből előszedte a naplóját, és felnyitotta. Visszagondolt a legutóbbi kellemes és kellemetlen élményekre, és beírta az aznapi dátumot: „1959. május 11. Az elő találmányom az automata tyúketető, nem volt tökéletes, de szerintem mégis sikernek számít. A nagy tervem sikerült. Jó úszó lettem. Soha többé nem félek a vizektől, a Cigánygödörtől sem. Nincs ott semmi, ami lehúzna. Hosszában is átúszom, ha kell. A Véréket is végigúszom egyszer! Most a leghőbb vágyam az lenne, ha volna egy igazi hátsólovam. Már álmodtam is Ráróval. De jó volna lovagolni! Kíváncsian várom, milyen lesz a bál. Nekünk nem lenne szabad ott lennünk, de úgylis átmászunk a kerítésen. Egy kicsit már tudok táncolni, de nem szeretek. Futballozni jobb! Éljen a vakáció! A kedvenc költőm Petőfi Sándor.”

Munkácsy Mihály szülőháza, Munkács